

Fecske Csaba

A 70-kedő Serfőző

Költőtárs, szinte hihetetlen,
hogyan éved száma immár hetven.
Ám a számtan tévedhetetlen,
bizony, megnyugodhatunk ebben.
Mért voltál ilyen élhetetlen?
Hiába is mondd: ezt nem!
Megkapod, mint az influenzát,
tollad verset ritkábban nemz hát

Szupermarketek, s nem Közértek.
Ugyan kinek érdekel ma a közérdek?
Noha egészen más a te vágyad,
növesztel sok szép szarkalábat.
Fogad, hajad egyre kevesebb lesz,
félve közelítesz kedvesedhez.

Szél játszik gyérülő hajaddal,
keserűséged ne tagadd el:
elidegenül a magyar dal,
cudarul bánnak a magyarral.

Cipelője te, hetven évnek,
műveid lassan révbe érnek.
Gondolj a régi szép időkre,
a múzsákra, a drága nőkre,
a verslábakon elmenőkre.
Nem úszták meg szárazon ők se.

Bertha Zoltán

A drámaíró Serfőző Simon

A kiváló lírikus költő, regényíró és novellista, esszéíró, publicista, riportszociográfus, a valóság- és vallomásirodalom számtalan műfajának a legszélesebb körben is nagyra becsült és népszerű művelője, a hetvenedik születésnapját ünneplő alkotóművész, Serfőző Simon – ahogy azt a kelleténél kevesebben tudják – kitűnő drámákat, színjátékokat is írt az elmúlt évtizedekben. Életművének ez a területe annak ellenére kapott utóbb talán kisebb figyelmet, hogy első darabjait nagy sikerrel játszották a Miskolci Nemzeti Színházban a hetvenes években, vagy hogy az ezredforduló ünnepén bemutatott Szent István-színműve az akkori idők egyik legkülönlegesebb produkciójának számított, egyik legérdekesebb és legizgalmasabb kulturális színfoltjának bizonyult: szülőfalujának főterén, Zagyvarékas központjában mutatta be népszínházi formában hivatásos és helybeli amatőr előadók közös csoportja – kirobbanó sikert aratva. (A művet azután rádiódráma változatában is sugározták.) A magyar társadalmi és történelmi sorsdráma olyan remekei sorakoznak tehát a neves író pályáját meghatározó alkotások vonulatai között, amelyeket közösségi emlékezetünk és eszmélkedésünk igazán maradandó értéket képviselő szellemi-művészi dokumentumaiként tarthatunk számon.

Az életmű legjava termése – válogatott kiadványsorozat formájában – eddig négy reprezentatív kötetben látott napvilágot (a Püski Kiadó jóvoltából): 2002-ben a *Gyerekidő* című önéletrajzi regénytrilógia, 2003-ban *Közel, távol* címmel a kiemelt versek gyűjteménye, 2007-ben *Még nincs vége* címmel a riportoké, lírai tudósításoké, jegyzeteké, s egyéb közéleti írásoké, illetve interjúké, s közöttük a *Mindenáron* című drámakötet 2005-ben. (S még akkor nincs is köztük kisregényeket, elbeszéléseket, rövidtörténeteket összegyűjtő prózakönyv.) Ez utóbbi – a *Mindenáron* – tartalmazza tehát azokat a darabokat, amelyek szerzőjüket a modern magyar színműirodalomnak is az élvonalába helyezik. Azok szellemkörébe, akik a lélektani-analitikus dramaturgiai hagyományt a szociális és historikus sorsproblémák példázatos, egyszersmind katartikus megjelenítésével szervesítették a huszadik század derekán megújuló magyar drámaírásban, s akik azután folytatták ezt a szemléleti és formatradíciót az újabb időkben is (elsősorban Móricz Zsigmond, Németh László, Illyés Gyula, Kodolányi János, majd Sarkadi Imre, Sütő András, Páskándi Géza, Csurka István, Szakonyi Károly, Kocsis István és a többiek). Ettől a klasszicizáló alapvetésű és nemzeti szellemű színjátszástól azonban nem idegen a modernség sokféle gondolati és formanyelvi sajátossága sem, a stilizáló tendenciáktól az abszurdba hajló groteszken át a népi humor forrásainak bő alkalmazásáig semmilyen törekvés, ami csak frissíteni tudta az évszázados, sőt évezredes színpa-

di felfogás- és előadásmód fundamentumára támaszkodó törekvéseket. Ahogyan például Tamási Áron is – aki azt vallotta, hogy a színház a művészet templomaként kell, hogy szolgáljon a közönség és a nemzeti közösség számára – különleges folklorisztikus és mitológikus elemekkel gazdagította újszerű és világirodalmi szempontból is korszerűen eredeti népi játékait. Serfőző Simon színdarabjai szintén elevenen funkcionáló példái annak, miképpen ötvözhető a pszichologizáló, moralizáló vagy historizáló drámai ábrázolásmód a jelképes-parabolikus jelentés- és sugallatképző technikákkal, s az erkölcs-, társadalom- és személyiségfilozófiai létproblematika hogyan emelkedik távlatos egzisztenciális horizontok és perspektívák magasába. Az etikai dimenzió kiiktathatatlan drámaművészeti lényegsajátosságokkal: a konfliktusos, középpontos vagy mitizáló személyiségképletezés érzékletes, szemléletes, örökérvényű eszmei és gondolati tanulságokat mozgósító elementáris életszerűségével töltkezik. A lélek többirányú kötelmeit megvilágító dikció öntanúsító erejével: hogy átérezhessük mindazt, ami az adottságok és a vágyak, az emberi és az emberfölötti szférákhoz köti a humanitás értelmi és az érzelmi övezeteit, jelentéstartományait. Az emberi identitás és a nemzeti hagyományközösség kölcsönös feltételezettsége úgyszólván evidencia ebben a modern realista-klasszicizáló drámatípusban, amelyben a naturalisztikus vonások a metaforikus elvonatkoztatás és általánosítás megrendítő eszközeivel egészülnek ki, s amelyben a mélységfeltáró drámai létvizsgálat egyszerre viseli magán az emberszemléleti archaikum patináját és a feszültségteremtés modern és egyetemes nyugtalanságát. Olyan világlátás modellje alakul így ki, amely csakugyan a nemzeti jelleg sajátos mintázatát hordozza, markírozza, nyomatékosítja. Mert az örökös sorsküzdlemben megedzett lélek a nyomorúság és a közösségi kiszolgáltatottság körülményei közül mindenkor a hit és az emberség motívumai szerint igyekszik kiszakadni és kiemelkedni, mindig remény és reménytelenség ütközőpontján birkózik a külső és belső hatalmakkal. A létezés drámaisága a dráma mű mélyszerkezeti feszültségdimenzióiban alakul tehát újjá, s a konfliktustartalmak megszenvedett életszituációk kínzó vívódásait, törvényszerűségeit ábrázolják. Az önreflexív intellektuális átvetítések pedig az ideák és ideálok követhetőségét, az adottságokhoz viszonyított tényleges alternatíváját hangsúlyozzák – a reális és elvont tudatszférák hatásos és dinamikus erőteljes egybejátszásával.

*

Válságos történelmi időket dramatizál Serfőző Simon első darabja is már, élesen tragikus, illetve tragikomikus, groteszk vonásokkal dúsítva. A *Rémhírvivők* (1975) az ötvenes évek végi téészszervezés minden hírhedett galádságát felvonultatja a fenyegető zsarolástól a megvesztegetésig, a hazug ígéretéstől a fizikai megtorlásig és tortúrákig (a belépni nem akarókat „megkocsikáztatva” puhítják meg, azaz hatékonyan elagyabugyalják) – de bemutatja az ellenállók felőrlődését,

demoralizálódását és végső ellehetetlenülését is. Ez a népi írói tradíciók nyomdokát követő parasztdráma vagy társadalmi krízisdrama a zsáneres jelenetek vaskos népi realizmusától a példázatos végzetsituációk olykor bohózatos, „tragifarce”-os modellálásáig ível. Az agitálókra baltával ráijeszteni vagy előlük akár elrejtőzni, elbujdosni – ólak, kazlak mögé vagy a mosóteknő alá bújni – kész parasztszaladok egymással is csak marakodnak, hogy melyikük a gyávább, a megalkuvóbb, az önfeladóbb. A vergődő-veszekedő önmarcangolástól és az öngerjesztő riogatástól felhevülten az őszinte sajnálkozás elemi közhangulata ellenére egymásra uszulkan szegényebb és módosabb gazdák, a másokra mutogatva egymást okolják, vagy éppen irigykednek, vészmadárkodnak, kárörvendenek. A nyomorúság és a tehetetlen megalázottság legmélyebb bugyraiban bontakozik ki azután az életmódváltás döbbenetes tragikuma. Hogy nemcsak azért volt hiábavaló az ősi munkaösztön szerinti (amúgy végletesen önkizsákmányoló, önemésztő) többre törekvés, az örökös földműves („földet túró”) robotolás s most a saját birtokhoz foggal-körömmel való ragaszkodás, mert úgyis minden odavész. Hanem azért is, mert akinek érdekében ez az életáldozat nagyrészt végrehajtatott: az új nemzedék, a fiak már megutálták a paraszti létformát, s könnyedén dobnák oda a szülőktől vérrel-verejtéssel megszerzett és örökségnek szánt kisérdvagyont.

Az *Otthonatlanok* (1979) a földjeiktől, falvaiktól immár végképpen elszakadt ipari segéd munkások, a „fekete vonatokon” több száz kilométerre ingázók, a külvárosi munkásszállásokon, nyomornegyedekben, lepusztult albérletekben tengődők mélyvilágát tárja elénk: a nincstelenség és a kilátástalanság naturalizmusával, durvaságával, a környezet determináló hatásával, a stílus ösztöndiktálta nyersségével. (Találó párhuzammal emlékeztet Bakonyi István az *Éjjeli menedékhely* nyomasztó hangulatú miliőjére.) Pontosan leképezett hetvenes évekbeli típushelyzetek és tipikus magatartásmódok kerülnek színre az alsó néprétegek mindennapos létharcának, a társadalmi erózió felgyorsulásának, a családok felbomlásának, a születési hajlandóság rohamos apadásának, az abortusz terjedő divatjának, a vak gyarapodásvágy legtorzabb következményeinek a jelenségköréből. A szerves közösségiség és a működőképes tradicionális morál kereteit drasztikusan szétzúzó rendszer megoldhatatlanná fajuló közállapotokat teremtett, s a tömegurbanizáció, a természetellenes kétlakiságba kényszerítő elgyökértelenítés minden gondja-baja lecsapódik a különféle korú és jellemű emberalakokban. Visszautak vagy felfelé mutató, kecsgetető perspektívák nélküli űrben hanyódnak. Az egyiknél úgy fejeződik ki a honvágy, hogy a munkásszálló börtönrácsos ablakába tett cserepekben palántákat nevelget, a másik inkább az önző nemtörődömségbe menekül, a harmadik a váláshoz vezető ivászatba, s megint egy másik házasság úgy törik szét, hogy önálló lakás hiányában folyvást a könyörtelen (s a férj számára boldogító) magzatelhajtást kell választani. Ebben a „rohadék életben” mi vagyunk a piszkos,

alja munkára szegődők, „a városok cigányai”, fakad ki egyikőjük, de a falun maradó – és szüntelen, eszeveszett hajszában görnyedező – öregebbek is csak szitkozódhatnak: „Városon még ha az utolsó munkát végzi is valaki, azt is többre becsülik, mint azt, aki falun van. Ahol nincs becsülete a földnek, semminek.” Az organikus önszerveződésétől eltiltott társadalom halálos sorskérdései nyilallanak itt fel, a szociális katasztrófa rémsejtelmek, a deformált mentalitások és kényszerreakciók, a harag, a gyűlölködés, az elégedetlenség, az egymásra támadások közegében. Mert e szerencsétleneknek valamiképpen mindnek igaza van, az érdekháborúságban és az erkölcsi konfliktusok sokaságában törvényszerűen egymást falják – a valódi felelősök elleni lázadásnak az esélyétől is messze elzárva. Az értelemvesztés és az elidegenedés egzisztenciális, történelmi, pszichológiai sokértelműsége gazdagon ecsetelt, vérbő és helyzetkomikumban is bővelkedő jelenetekben, lendületes képsorokban, pergő dialógusokban, csalárd reményekkel és talmi ábrándokkal vagy éppen torokszorító önostorozásokkal teli monológokban vetül ki. A szenvedés egyetemes, a humanitás megannyi erőfeszítése és virtuális értékképviselete pedig ugyanabba a kínba, sárba, semmibe hull.

A *Mindenáron* (1985) című groteszk tragédiában mindez egyfajta haláltáncszerű végkifejletbe fullad: az öregségükre egyedül hagyott vagy szociális otthonba dugott idős falusi szülők sorsa bármily tébolyodott ellenkísérletek dacára megpecsételődik. Az ingázás, a kettős teher alatt összeroppanó férjét éppúgy, mint saját magát agyonhajszoló (egyúttal a vak kaparítás gyilkos elviselhetetlenségét megtestesítő) anya csupa boldogító szándékkal gázolna át a lánya életén is, akit – a házért, pénzért cserébe – végleg magához láncolna, ráadásul kizárólag diplomás vőt követelve. A már megesett menyasszonnyal elköltözni kívánó egyszerű udvarlót így kényszerűségből orvosnak állítják be előtte, míg minden ki nem derül, s a képmutató lagzi az apa halálával egyidőben nem zuhan a teljes összeomlásba. A félreértések, a bonyodalmak akasztófahumoros fordulatai (a problémaösszetettségek és a markáns gesztuskarikírozás sajátos együttesében) úgy torkollanak a nagyolás, a rongyrázás, a kivagyiság farsangoló komédiájába, burleszkes „tévedések vígjátékába”, hogy közben az összeegyeztethetetlen életelvek, életigények közötti legmélyebb szakadékok is elősötétlenek. A lélekölő „igahúzás” felesleges mártírimumában és a szerzés mániájában összeroskadó zsarnok anya elevenen példázza az önmagából kiforgatott társadalmi rétegek céltalan, téveszmés küzdelmét, létbizonytalanságról árulkodó érzelmi betegségét. S a feloldhatatlan érdekütközések sokoldalú revelációjában – sőt szereplői megfogalmazásokban – a történelmi oknyomozás lényegre vezető eredményei is felvillannak. Az apa és barátja szerint azokat kell hibáztatni, „akik hatvanban kiraboltak minket. Ha meghagyják, amink volt, a fiunk itthon marad. De hogyisne! Meg kellett fojtani a parasztot, kisemmizni”; „nemcsak a vagyontárából, az életkedvéből is kivetkőztették az embert!”

És montázs szerkezetű szövegszöttesben kiszélesedő történelmi tablót (kissé madáchi jellegű jelenetképző technikával) vázol a *Jövőlátó* (2000) című folklorisztikus (rusztikus humort, népdalt, katonanótát, szakrális-liturgikus népéneket, profán adomát naiv bájjal mozgósító) misztériumjáték vagy mirákulum – stilizált pillanatképekkel az ország ezeréves sorsáról, Szent István álmában, töprengésében feltoluló mozzanataival az országvesztéseknek, tatár- és törökdúlásoknak, idegen megszálló hatalmak alá vettetéseknél, leverett forradalmaknak, háborús vereségeknek, Trianonoknak és diktatúráknak, megghiúsult szabadságtörekvéseknek. A király legendás életét (a félpogány lázadásokat elfojtó küzdelmekről a fiához intelmeket intéző gesztusokon vagy a szent életű, így utód nélküli Imre herceg halálának átélésén keresztül a búcsúzkodó öregségig, az országot a Mária oltalmába ajánló imádságig) és a népe jövőjét mozaikosan összeillesztő kettős időrendben az aggodalom növekszik és a kétségek fokozódnak; s a magyarságféltes indokoltsága fohászos és oltalomkérő imákban domborodik ki. Az előérzetek és látomástapasztalatok arra tanítják Istvánt, hogy így könyörögjön: „Fegyverrel, sem semmilyen kényszerrel meg ne hódoltassunk: ne váljunk kiszolgáló néppé, parancsvégrehajtó néppé soha! Martalóc népek martalékává soha!” Az eltökélt identitásvédelem, az önérzetes nemzetépítés és megmaradásakarát (hogy a hazánkat „el ne lakják előlünk”, s nehogy „önmagunk ellen forduljunk” vagy „önfeladó nép legyünk” – hiszen „Isten is akkor segít, ha mi is segítünk magunkon”) mindenkor aktuális szentenciái ezek, hol a belső álnoksággal, testvérháborúsággal vagy önfeladó beletörődéssel, hol az érzéketlen külső uralmi agresszivitással szemben. Mert például a keresztény Európát vérvével is annyiszor megvédő magyarság, a magyar kultúr-nemzet helytállását miképpen becsülik és viszonyozzák a nyugati hatalmak? Országdaraboló Trianonnal vagy ötvenhatos magára hagyásával? „Igazából befogadásra találtunk-e Európa részéről? Vagy erre ezer esztendő se volt elég? Számíthattunk-e valaha is másra, mint magunkra? Mire kellettünk, kellünk mindmostanáig?” – ébresztget a szerző is a darabhoz fűzött kommentárjában.

Életérdekű válaszokat várnak az ilyen elvi s mégsem megvalósuló evidenciákat feszegető égető (s olykor kétségbeesett és kétségbeejtő) költői kérdések – miként az író által művelt összes többi alapműnemben és sokféle esztétikai-poétikai regiszteren megszólaló munkájában. Dokumentatív, szociografikus és historikus drámái is krónikás beszámolások, megrázó számvetések egy nép keserű sorsáról. Ez a nagy, körkörös és spirálisan is bejárt élményszféra és tematikai értelmezéstartomány tehát: a nemzetfenntartó magyar nép elemi megrázkódtatásai, konvulziói az elmúlt évtizedekben vagy évszázadokban. Az élethalálharc, amelynek azonban talán még nincs vége. Nincs, mert remélhetően mindig támadnak olyan írók, mint Serfőző Simon is, aki szembenéz és felráz, megmutat és megörökít – s egyben tanít és felkészít. Hogy a pusztulás veszedelmének soha ne engedjünk, s emberi és magyar mivoltunkat semmi esetre se adjuk föl.

Bakonyi István

A magunk szárnyán

(Részlet a Serfőző Simon című kismonográfiából)

Serfőző Simon eddigi (és korántsem lezárt) költői pályájának mintegy részösszegezése, némi túlzással azt is mondhatjuk, hogy csúcsa a 2011-ben a lakiteleki Antológia Kiadónál megjelent *A magunk szárnyán* című verseskötet. (Az Agócs Sándor vezette szellemi műhely profiljához jól illeszkedik ez a költői világ.) A pályáiv szélességének, az eddig végigfutott útnak hű lírai dokumentuma. Negyvenöt esztendővel az első kötet, a *Hozzátok jöttem* után. S ha már játszunk a számokkal, azt is hozzátehetjük, hogy egyfajta jubileumhoz is elérkezett a költő és író: ez a huszonötödik könyve. S az előzmények között a verseskötetek mellett regények, novellák, drámák, publicisztikai írások találhatók. Így teljes a kép, és *A magunk szárnyán* szép részösszegezés akkor, amikor közel a hetvenedik életév betöltése...

Az életmű kiváló ismerője, Jánosi Zoltán irodalomtörténész többek között ezekkel a szavakkal ajánlja figyelmünkbe a kötetet a fülszövegben: „Új kötete a harmadik évezred első évtizedében elvégzett tudatosítása annak, amit egész életművével üzen: „a magunk szárnyán” kívül számunkra röptető erő – nincsen. S ha önként levagdaldjuk vagy elveszítjük őket, akkor – Garcia Márquez lerongyolódott angyalaként – a világ szemetes, hátsó udvarára zuhanunk vissza. Erről vallanak Serfőző Simon verseiben a kifosztott falvak magányosan szorongó tárgyai, az ellopott gyermekkor, a szülők magyar sorsmodellé nőtt terméketlen szenvedése, a tájban látott, szülésre képtelen történelem s az itt ólálkodó harmadik világ.” Tegyük hozzá, hogy Jánosi Zoltán szövege több, mint az átlagos fülszövegek többsége: ő egyfajta minielemezést is ad a költő művéről. S közben az új kötet kapcsán kitekint az egész eddigi pályára, annak fő lírai és eszmei sajátosságaira.

A több mint félszáz vers öt ciklusba tagolódik: Minden erőm; Ameddig az ég ért; Te, aki vagy; Mégis lüktet; Át éjszakán, égtájakon. Tudatos szerkesztés és tagolás jellemzi a könyv egészét. A visszapillantó részösszegezés mozzanata már jelen van a legelső mű legelső soraiban: „Felnézek az égre, / s azt látom, / a valamikori patanyomok / ott fenn trappolnak, / a por is ott száll utánuk.” (Azon túl) A költő tekintete egyszerre irányul az égi magasba, ám a föld pora sem felejtendő számára. Megéneklí a természet alapelemei közül a vizet is, „amely a melegben / felforrt az árokban, / odafent párolog.” Hasonlóképpen az életet adó, égő Nap is főszereplő itt. A világ létezőivel közeli viszonyban van az ember, és közben újfent olvashatunk személyes életének apró mozzanatairól. Az érzelmekkel teli befejezésben pedig így jeleníti meg a mindenségbe olvadt apa alakját: „Felszállt a százholdas földekről, / odafönt parázslik verítéke. / Hangjával messze ég dörög. / Karimás bolygót: kalapom / lengetem feléje.” Már itt láthatjuk, hogy korábban ilyen intenzitással nem tapasztalt értékek hordozója ez a verseskötet. Az *Azon túl* ki-

vételes szintézisteremtésről tanúskodik, s közben olyan játékra is futja a költő erejéből, a kaszaként megjelenő „fél-Hold” párja a „százholdas föld”. A magyar nyelv teremtő erejét, pontos meghatározását, a merész képzettársítás lehetőségeit használja föl itt Serfőző Simon.

Legújabb korunkban egyre inkább jól látható, hogy a legcélravezetőbb és legeredményesebb utunk a „magunk szárnyán” repülés lehet. Ugyan az embernek kell valahová tartoznia, családba, baráti körbe, nemzetbe, hazába, emberiségbe, tehát szűkebb és tágabb körökbe, de mindenkinek meg kell tapasztalnia, hogy legfőképpen önmagára számíthat. Ez természetesen nem feltétlenül jelent elszigetelődést, de jelenthet alkotó magányt, és jelentheti azt is, hogy időnként meg kell állnunk, és sort kell kerítenünk az önelemzésre. Közvetve ezt teszi *A magunk szárnyán* költője is.

Ahogy már idézett szövegében Jánosi Zoltán írja: „Az »alulnézetnek« gúnyolt társadalomértelmezés e szárnyak révén válik felülnézetté: egy jövőjétől búcsúzni készülő ország látomásában, olyan hitelességgel, amely elemi módon hívja ki a lázadás vágyát és a »magunk szárnyán« repülés örömeinek távlatait.” Különös összetettség ez: a reményt vesztettség és az örökké élő reménység furcsa összeolvadása, amelyben éppen a nyitóversben is látható távlatosság jelenthet vigaszt.

Serfőző Simon költői világát erősen befolyásolta számos költőelőd. Ennek nyomait már korábban is láthattuk, és most, ebben a kötetben is folytatódik a sor. Újraértelmezi ezt a viszonyt, amikor „Áthallgatózva a Dunántúlra” Illyés Gyulát idézi meg, vagy amikor az alföldi közelségből Veres Péter és felesége, Juliska néni tűnik föl. Móricz Zsigmond, Nagy Imre és Szabó Pál is megjelenik képzeletében, a *Sorsuk út-végén* című vers soraiban, Sinka Istvánnak viszont egy egész költeményt szentel *Özvegyek* címmel. Mindezek a dolgok változatlanul azt igazolják, hogy hozzájuk (meg persze Ady Endréhez, József Attilához, Nagy Lászlóhoz) kötődik elsősorban, ám leginkább a morális tartás tekintetében. A sokáig agyonhallgatott Sinka István neve és példája sem véletlenül kerül elő. Balladisztikus világának, sorsábrázoló képességének hozadéka él tovább a költőutód lírai birodalmában. Ide kívánczok Falusi Márton értő kritikájának egyik részlete: „...Serfőző kultúrtája elvontabb horizonton boltozódik, mint azoké a népi íróké, akik művészetüket társadalomjobbító gondolatok és mozgalmak serkentésére is használták. [...] konkrét »reformprogramot« nem sugall, még áttételesen sem, a verseiből kirajzolódó paraszti világ pedig a lehető legnagyobb mértékben absztrahálódik...” (Falusi Márton: „Életünk mire ment rá?” Magyar Napló, 2011/8. 66.)

Az ebben a kötetben föllelhető metaforái, megszemélyesítései, szimbólumai gazdagabbak, mint korábban bármikor. A kozmikus távlatok mindeközben emberléptékűek lesznek, a távolságok elérhetőkké válnak. A mindenséget versebe foglalni vágyó költő szólal meg itt. Minden intimmé, bensőségesé alakul a keze nyomán. Ezért lesz különösen emberközpontú minden megnyilvánulása. Nemcsak a Sinka Istvánnak ajánlott versben, hanem másutt is vannak folklorisztikus, balladai, népmesei elemek, a népi hiedelemvilág nyomai.

„Anyám még látott / visszajáró lelket. / Biztosan az volt, / mert először a kazlak közt / suhant el, majd az eresz mellett. / Be is kiáltott az ajtón, / amitől a piszkavas / még másnap se mert / előbújni a tűzhely alól.” – olvassuk a *Gólya szállt* első versszakában. Így őrizi meg a költő a letűnt világ szellemi és hiedelmi kincseit és értékeit.

S az első ciklus záróversében újra leltárt készít, elszámol és részben leszámol a személyes múlttal. A múlttal, melyben „porlad rég kihalt ifúságom.” És itt és ekkor már csak a jövő számít igazán – sugallja. „De már intek csak múltra, fél világra, / másik felére merően nézek. / Minden erőm, elszántságom a jövő: / elérhessek odáig fiaként a messzeségnek”. – olvashatjuk a *Minden erőm* végén. S van, hol könnyedebben, lazábban fejezi ki mindezt. Akkor is, ha itt-ott döccen a ritmus, az ütem. Ezek között a leghangsúlyosabb a *Felragyogni* című vers, amelyben a vágyak és a való világ együtt vannak jelen, miközben élvezhetjük a népdalhatások értékeit is. Főszereplője a Nap: „Fél világ előtte, / oda kell, hogy érjen, / felragyogni reggel / a keleti égen.” Természetesen gondolhatunk arra is, hogy a Nap a férfierőt is jelképezi, és ily módon az ember ragyogni vágyását is képviseli.

A kötet különös erénye, hogy költője jó érzéssel rögzít miniatűr formában egy-egy jelenséget, élményt és emléket. Nem idegen tőle bizonyos pajzánság sem, mint ahogy az *Almaszüret*ben látjuk: „Alma az ég, / a Nap, almaarcúak / a lányok. // Széttett lábbal / áll a létra, / alakandikálok.” Az is szembetűnő, hogy különösen erős itt a természetközponitú, gyermekkötetbe illő versvilág (*Most száll haza, Bezárkóztak, A szél*), és ennek háttérében persze ott van a gyermekkor, amit már messziről szemlél a korosodó férfi.

Ezt így jeleníti meg a *Jönnék látogatóba* hangütése: „Gyerekkor, messziről nézlek. / Kezedben kajla Hold-kiflivég. / Pörge forgószele a kalapod, / felakadt a bokrok hegyén.” Falusi Márton szerint: „Serfőző azokban a versekben tud érvényeset mondani a közösségről, amelyekben legközelebbi tapasztalatait a maguk keresetlenségében hagyja megnyilvánulni, s nem nagyítja őket görcsösen kozmikussá, vagy foglalja össze megfelelőbezzhetetlen tantételekké” (Falusi Márton i. m. 67).

Tágabb értelemben ilyen művek a szerelem élményét megfogalmazó versei. Igaz, nem ritka a szinte ódai szárnyalás sem, mint például ezt a *Té, aki vagy* című remeklésében tapasztalhatjuk. A legszebb emberi kapcsolatot és érzést magasztalja izzó sorokkal: „Szerelem, / mennynek magassága, / földnek mélysége, / Napnak heve, / fénye, / úrhajóban:/ emberalakban / a szívvel felszárnyaló tűz / a magasba, / égbe...” Nagy László-i lendület ez, és nemcsak azért, mert a nagy példa és kortárs a tüzet énekelte meg hasonló intenzitással annak idején. A versépítkezés, a képvers elemeinek fölhasználása is rokonítja a két költőt és a két művet egymással. S aztán elérkezünk a vers végkifejletéig: „Szerelem, / világ megváltója, / öröme, / ki ne hulj, / csak ki ne halj!” Ritka pillanat ez Serfőző Simon költői világában, hiszen általában nem ez a patetikus repülés jellemzi műveinek természetét. Aztán a régi idők szerelmi élményeit már másképpen, puritánabb eszközökkel, némi epikai színezettel rögzíti.

Vannak persze hagyományos szerelmi vallomások, dalba öntött tartalmak, az örök

érzést vágyó gondolatok. „Lásd, / gyönyörű vagy! / Hajad a Duna hossza. / Ruhád nyári fény./ Egy ág nyújtja árnyékát, / teríts magadra, ha fázol, / fúj a szél.” (*Eljegyezlek*) A szerelmes versek ciklusa egyben azt is igazolja, hogy ez a kapcsolat nem feltétlenül korfüggő, hanem behalózza az ember (a férfi) egész sorsát, életét.

Egyértelmű ugyanakkor az is, hogy ez a kötet nagy lépést jelent a végső letisztulás felé – esztétikai értelemben csakúgy, mint a sorsegészetet illetően. Ez a vágy gyakran mutatkozik meg a korábbiaknál érleltebb formában és a gondolat fegyelmességében. Kifinomult a szimbólumrendszere is, a megénekelte természeti jelenségek szervesen épülnek bele a versvilágba. Számol többször is, itt is a múlt idővel, s közben egyfajta csak-azért-is lendület jellemzi, vagy éppen eszünkbe juthat Ady mágis-morálja. *Én vagyok az* című versével kapcsolatban nem véletlenül jegyzi meg Falusi Márton, hogy: „Nem vitás: a magyar ugaron kertészkedő Ady hangja szólal meg itt” (Falusi Márton i. m. 67). Vagy idézzük a *Mégis lüktet* befejező strofáját: „Országnyi húsvágó deszkán / darabolják szívverésem. / Mégis: lüktet, ver tovább, / a Napban vöröslök vérem.” De nemcsak a Nap, hanem más elemek, mint a Hold, a szél, a határ vagy az eső is ennek a jelképekben egyre gazdagabb lírának a szereplői közé tartoznak. Sohasem öncélúan, ám mindig a mondandó szolgálatában. Ettől még persze nem szimbolista Serfőző Simon költészete, de a szimbólumok hatása meggyőző erővel bír.

Származásától fogva különös együttérzéssel közeledik a szegénység, a kirekesztettség felé. *Koldusok* című verse ezt igazolja, a *Nyáralásban* pedig szellemesen és ironikusan szól arról, hogy: „Nyáralni idén is / a járda-szigetekre megyek, / közlekedési táblák / pálmái alá.” Az értelmiségi lét nyomorúsága fakasztja ki ezeket a sorokat, ám észrevehető a silány dolgokon való fölülelemkedés mozzanata is. Közvetve arról van itt szó, hogy a szégyen óriásira no az országban, és kérdés, hogy érzik-e ezt azok, akik miatt létrejött mindez. Egész eddigi életműve sugallja az ilyen keserű kérdéseket. A több évtizeddel ezelőttitől alapjaiban különböző, ám nem kevésbé elszomorító viszonyok között. S nem utolsó szempontból a költő a felelősségteljes szembenézésre buzdít ezáltal is. És sokadszor szembenéz a múlttal is, akárcsak a *Feledésből az emlékmű* című korszakos műve idején. Most az *Íme, a múltunk* jelent hasonló vonzódást és értéket. Újra feltűnik a magyar történelem több pillanata: Botond, Dózsa György, a török kor, Petőfi ideje, a két világháború, a tüntető utcák legújabb kori képe. A „ránk sötétedett idő” követői ezek az események és személyiségek. Attól lesz igazán hiteles ez a vers is, hogy nem lép túl saját körein: nem szólamokkal, hanem finoman és érzékenyen földézett példákkal, pillanatokkal, mintegy jelzésszerű eszközökkel éri el a hatást.

Bereti Gábor szerint: „Serfőző Simon lírája a magyar költészeti értékrendben ma is változatlan frissességgel képviseli a hagyomány megtartó folytonosságát. [...] Az új kötet verseinek értelmezésekor épp azon poétikai teljesítmény titkát keressük, amellyel szerzőnknek az utóbbi évtizedekben lezajlott szemléleti átrendeződés ellenére is lehetősége nyílt a képviselési líra presztízisének megőrzésére” (Bereti Gábor: *A folytonosság vonzásában*. Kortárs, 2011/10. 112). S ez a képviselési, vagy éppen (Balogh Edgár hajdani szavaival)

közügyekben érdekelt líra éppen itt, a kötet befejező ciklusában (*Át éjszakán, égtájakon*) számos új, értéket jelentő művel gazdagodik. Olyan versben is, mint pl. a *Ne reméljen*, amely ha nem is a legjobb Serfőző-írás, ám hitelesen mondja ki a történelmi igazságokat a siralomházzá vedlett országról. (Ezzel kapcsolatban túlzónak érezhetjük Falusi Márton bírálatát, amelyben arról szól, hogy végül a közhelyek tanulsága marad csak meg, miután „elvont történelmi igazságokat foglal axiomatikus tömörségű sorokba...” Falusi Márton i. m. 67). Néhol persze nehéz kikerülni a közhelyeket, ha a költő sorskérdéseket érint, ám a legjobb művekben természetesen sikerül újszerűen újat mondani.

Nála is visszatérő mozzanat az anyanyelv dicsérete, a nyelv ápolásának igénye. Olyan költő foglalkozik ezzel, aki mindmáig őrzi szűkebb hazája szavait, kifejezéseit, s azokat jó ízléssel menti át verseibe. A maga természetes módján. *Világfa* című verse szóhasználatban és grafikailag, képversként is szép lírai eredmény, az anyanyelv szeretetének és fontosságának maradandó műemléke. Építkezése újra Nagy László híres *Tűz*-versének építkezését idézi, himnikus és ódai szárnyalással. „Magyar nyelv, / te ősgyökerű, / hetvenhét ágú, / tetejetlen tetejű...” – így a kezdés, és aztán folytatódik a szózuhatag. Szinte varázserőt tulajdonít nyelvének a költő, s közvetve természetesen a hazához, a nemzethez, az országhoz kötődésről is üzen. Ugyanakkor a cím is arra utal már, hogy egyetemes, már-már misztikus erőt tulajdonít Serfőző az anyanyelvének, egyébként beilleszkedvén azok sorába, akik hasonlóképpen gondolkodnak a magyar nyelv kivételes erejéről, teremtő jellegéről és páratlan szépségéről. Korszerű gondolatsor ez abban az időben, amelyben „...jól látható, hogy a harmadik évezredre kialakult társadalmi lét-helyzet művészi definiálása csupán a szójátékokra, az ironiára összpontosító technével nem valósítható meg” (Bereti Gábor i. m. 116).

Hasonló, grafikai értékekben is gazdag műve a *Harangok*, megerősítvén, hogy egyre inkább látszik a formai és tartalmi megújulás igénye költőnk legújabb lírájában. Ennek része egy hosszú vallomása *Itt élnem* címmel. Természetes a képzettársítás: a Szózat erkölcsi parancsának visszazengése. (Eszünkbe juthat persze Illyés Gyula *Itt élned kell* című műve is.) A Serfőző-vers azonban más. A tőle megszokott hangon veszi számba a személyes és a közösségi közelmúltat, számos bíráló megjegyzéssel. A „düledék haza”, a „Déva vára ország” jellemzőit. Ám miként Ady és mások: nem becsmerli, nem átkozza hazáját. Nem emleget genetikai zagyaságokat. Szépséges vallomásában a talán legfontosabb részlet: „S mégis, / ha ennyire telt is, / mint szembenézni a földönfutó idővel, / s míg biztat a jövő: ne adjam fel, / megérte itt élnem.” A József Attila-i *Hazám* későbbi rokona ez a vers, a „s mégis, magyarnak számkivetve...”-féle följajdulással kezdődő hazaszeretet-vallomás továbbírása.

Ilyen értékek okán mondhatjuk, hogy – ha nem is minden részletében, de összességében mégiscsak – Serfőző Simon költői pályájának eddigi betetőződése *A magunk szárnyán* című verseskötet.

(*Antológia Kiadó, Lakitelek, 2012*)

Fazekas József

Zsoltár

(Serfőző Simonnak)

Számban kenyér a szó
ők táplálnak engem
ízüket magamba zárom
s mint örökös vándor
úttalan utakon
bozót-rejtelmek közt
monszun erdők
füledt csendjében
szivárvány ragyogású madarak
dalától megittasodva
hagyom hadd áradjon
szavak karok vérték
forrás és élet
zengjete
szilaj lovak dobogásaként
menyecske-dalok vígságát
ringató egzotikus
megfejthetetlen mámort
az egyetlen csodát

amit csak mi értünk
itt felejtett titkát
e megtöretett tájnak
ami megtart s őriz
mint bilincs a foglyot
kaloda a legyőzöttet
s őriz a mának
a múltnak a jövőnek
egyetlen talizmán
a soha nem olvadó jéghegy
a felsírás keresztjében kapott
gyönyörűség
európai magányunk
manna-tápláléka
ANYANYELV
kereszttem
amire felszegeződtem
hogyan létezzem
ámen.

Ködöböcz Gábor

A hetvenkedő írástudó

Újabb ecsetvonások Serfőző Simon művészi-emberi portréjához

Nagy-nagy rokonszenvet és tiszteletet érzek a mélyről induló, kagylótürelemmel megáldott emberek iránt, akik küzdelmes életük során semmit sem bíznak a véletlenre, és téglát téglára rakva, organikusan és tudatosan építkezve jutnak messzire. Az elhivatottság léleklángjára és az archaikus életrend örök törvényeire figyelő Serfőző Simon kétségkívül ilyen ember. Első megszólalásától (*Hozzátok jöttem*, 1966) legutóbb napvilágot látott kötetéig (*A magunk szárnyán*, 2011) a magyarság sorskérdéseire, a közösségként elszenvedett veszteségekre és vereségekre figyelmező, felelősségteljes írástudóként jelenik meg. Olyan talentumos, formátumos, sőt korszakos jelentőségű szerzőt tisztelhetünk a személyében, aki csodálatosképpen egy irányba mutató lírai, prózai és drámai alkotásaival hihetetlenül fontos és emberfölötti munkát végzett a nemzetért s mindazokért, akik egy magasabb szellemi-erkölcsi minőségű Magyarországot szeretnének látni ebben a hazában.

Jó ideje meggyőződéssel vallom, hogy a teljesítményt valódi értékén kezelő, az életművet rangjához méltóan megbecsülő hivatalos és legmagasabb szintű elismerés sem késhet már sokáig. Mondom ezt annak tudatában, hogy Serfőző Simon kultúrhistoriai szempontból is roppant figyelemre méltó életműve az adható legmagasabb kitüntetés nélkül is tiszteletre méltóan súlyos, eszméltető és makulátlan. Mert a mezőkövesdi pályatárs költő szavaival élve: „fény és öröklét a szolgálat”.

Napjaink magyar irodalmában (és irodalmi közéletében is) párját ritkítja az a pontosság-, őszinteség- és fegyelmezettséigénnyel társuló rendületlen elkötelezettség, amely Serfőző Simon megszólalásait egyszerűvé és egyedivé avatja. A Balassi kardját is méltán magáénak tudó költő számos emlékezetes szépségű versével (*Egykék országa; Sintér idő; Veszteségeink gyűlnek; Örömeinknek szára szakad; Naptalan; Sirató*) arról győzi meg az olvasót, hogy a bágyadt posztmodern amnézia korában is létezik olyan esztétikai magatartás, amely úgy tesz eleget a korszerűség és a kommunikációképesség követelményeinek, hogy eközben látni, érezni, gondolkodni, egyszerűen élni segít.

Tamási Áronnak Kovács Imréhez küldött szavait idézve: „Akármelyik dombon áll is a pásztor, ugyanazon a nyájon a szeme.” Ezt a hitvallást Serfőző Simon is teljes joggal tudhatja magáénak, hiszen a *Napjaink*, illetve a *Holnap* szerkesztőjeként, az Írószövetség Észak-magyarországi Csoportjának a titkáráként, illetve elnökeként, a Tokaji Írótábor egyik életrehívójaként, kurátoraként és a kuratórium elnö-

keként, a Felsőmagyarország Kiadó vezetőjeként és az *Agria* főmunkatársaként egyaránt az állandó készenlét, a folytonos szolgálat belső lélekhangjára figyel.

Valamikor a kilencvenes évek elején történt, hogy noteszomba (és szívembe) beírtam a nevét, s azóta megnyugvással tölt el, hogy birtokomban van egy biztos cím és biztos telefonszám. Egy ritka egészséges kedélyű, mókázásra majd' mindig kapható, jó humorú, derűs lelkületű embernek ismerem őt, aki körül a szokásosnál jóval több az oxigén, és akinek a társaságában – éppen ezért – élhetőbb az élet. Maradjon így még sokáig!

A *Gyerekidő* című kötetben 'kis vadóc'-ként megjelenő Matyi nevű kisfiúnak a negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején keserves tapasztalatok garmadáját kellett elszenvednie. A derű, a napfény és a nyugalom áldásaiban csak ritkán és kivételes jutalomként lehetett része. A felnőtt emberben is tovább élő kisfiú talán mindmáig veszteség- és hiánytudattal gondol vissza azokra az időkre. (Miközben meglehet, hogy a *Kirakják a fát* költője, József Attila is segítségére siet: „A kis kölyök, ki voltam, ma is él/ s a felnőttet a bánat fojtogatja;/ de nem könnyezik, egy dalt zöngicsél/ s ügyel, hogy el ne szálljon a kalapja”).

Szívem minden szeretetével kívánok hát a 70 éves Serfőző Simonnak nagyon jó egészséget, további alkotó esztendőket, az írásaira fogékony, figyelmes olvasókat, de legfőképpen derűt, napfényt és nyugalmat!

Simon, kedves, Isten éltesen sokáig!

Káliz Sajtos József

Helyed az ég alatt

Serfőző Simon 70. születésnapjára

*Oly kegyes a Tisza-vidéke:
nekünk Téged úgy küldött,
ahogy Illyést a 'puszták népe' -
s rá éppen negyven évre.*

Állsz a szántás szélénél
az októberi nyárban,
a sárguló akác ágait
a szél ütemesen rázza...
Nézed a „gyerekidőd”,
a tanya helyét, a szülőföld
barázdált arcát.
Neked akkor ez volt
a féltett kis ország –
nézed réveteg...
S képzeletedben az ükök,
nagyszülők jönnek-mennek,
látod a néhai véneket –
elporladt ifjúságod...

Innen hívott a Janus-arcú
város. – És hitted: ott majd
a szerelmet s célotdat megtalálsz;
a küzdéshez társakra lelhetsz,
kikkel együtt járod az utadat,
s leszel a bajokon győzedelmes!...
Indultál a szegények
gond-szötte zászlajával,
s anyai szóval, otthoni
kenyérrel föltarisznyázva. - -

S azóta hordod válladon
a 'sárban-maradottak' gondját,
értük, az otthonos hazáért
perelsz egy életen át...

Te, aki mindenkor 'megálltad
helyed az ég alatt', s kinek
küldetéses hite megmaradt –
most ülj le ide mellénk;
s mezőföldi borral
hadd köszöntsünk Téged:
éltesse az Isten
a szelíd szavú Testvért!